

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI  
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI  
QISHLOQ VA SUV XO'JALIK VAZIRLIGI**

**ANDIJON QISHLOQ XO'JALIK INSTITUTI**

**PEDAGOGIKA VA TABIIY FANLAR KAFEDRASI**

**Kasbiy pedagogika fanidan**

# **REFERAT**

**MAVZU: "KASBIY PEDAGOGIKA" FAN SIFATIDA.**

Bajardi: Bo'taboyeva SHoxista

Kabul kildi: N.Azimjonov

**ANDIJON – 2016**

## MUNDARIJA

1. O'zbekiston Respublikasi umumiy va kasbiy ta'lim tizimi islohotlari. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida.
2. "Kasbiy pedagogika" fanining maqsad va vazifalari. Kasbiy pedagogikaning asosiy tushunchalari: kasbiy ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, kasbiy tarbiya, unumli mehnat, professionallik, kasbiy mahorat.
3. Kasbiy pedagogika mazmunini belgilovchi asosiy ilmiy yo'nalishlar: o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi pedagogikasi, oliy ta'lim pedagogikasi, androgogika-kattalarni o'qitish pedagogikasi. "Kasbiy pedagogika" fanining boshqa fanlar bilan aloqalarini o'rganish.

### **1. O'zbekiston Respublikasi umumiy va kasbiy ta'lim tizimi islohotlari. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida.**

Respublikamizning istiqbolga erishuvi jamiyat qayotining barcha jabhalarida shu jumladan ta'lim-tarbiya sohasida ham o'z aksini topdi. O'zbek pedagogikasi tarixida burilish davri, yangilanish davri boshlandi. O'zbekiston Respublikasidagi mustaqil guruh, demokratik davlat, erkin fuqarolik jamiyati qurish yo'lidagi ulkan ishlar inson moqiyatini yangidan kashf qilishga, uni intellektual-amaliy rivojlanishi uchun yangi shart-sharoitlar yaratib berdi. Bu o'z navbatida insoniyat yaratgan ma'naviy-ilmiy boyliklarga, insonning o'ziga yangicha munosabat, yondashuvni yuzaga keltirdi.

Prezidentimiz I.A.Karimov aytganlaridek: "Fuqarolar endi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni ishtirokchisi, bajaruvchisi emas, balki bunyodkori va tashkilotchisidir. Bunday yangicha yondashish albatta pedagogika fanini keyingi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Endi pedagogika fani faqat ta'lim-tarbiya jarayonini nazariy, metodik-amaliy ta'minlovchi emas, komil insonni shakllanishini, rivojlanishini ta'minlovchi keng sohalarni o'z ichiga ola boshladi. Endilikda pedagogika fani o'z oldiga yangicha fikrlash, yangicha tafakkur, milliy mafkuraning keng hamrovi sifatlarini shakllantirish vazifalarini qo'ydi. Shuning uchun ham yangi ta'lim kontseptsiyasi qabul qilindi va unda keyingi rivojlanishlarning barcha yo'nalishlari qayta ko'rib chiqildi. Ko'p yillar davomida pedagogika siyosatga xizmat qilib kelgan va ma'lum chegaralanishlarga amal qilishga majbur bo'lgan bo'lsa, endilikda u siyosatdan qoli bo'lgan holda erkin fan sifatida o'z rivojlanishini davom ettirish imkoniyatiga ega bo'ldi. O'zbek pedagogikasi o'z milliy xususiyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ldi.

Ona tili, Vatan tarixi, geografiyasi, milliy urf-odat va an'analar e'tibordan chetda qolib, shaxslar ota-bobolar o'tmishidan bexabar o'qitilar edi. Respublikamizning istiqbolga erishuvi natijasida o'zbek pedagogikasi ijodiy va milliy yo'nalishda e'tiborli o'zgarishlar kasb etdi. Boy milliy madaniy meros va an'analar e'tibordan chetda qolgan ilqor pedagogik fikrlar O'zbek pedagogikasi o'z o'rnini topdi hamda o'z vazifasini bajara boshladi. Yangi mazmunli darsliklar, uslubiy qo'llanmalar yaratishda milliy-madaniy, tarixiy adabiyotlardan, materiallardan keng foydalanila boshlandi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1991 yil 29 avgust haroriga asosan "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni kuchga kirdi. "Ta'lim

to'g'risida"gi qonuni ta'lim tizimini jiddiy yangilanishi, isloq qilinishiga asos bo'ldi. Oldingi qabul qilingan qonunlardan (1930, 1949, 1958, 1973, 1984 yillar) farqli ularoq, xalq ta'limi tizimini tuzilishining quyidagi yangi tamoyillardan joriy etildi:

- ta'lim-tarbiyaning insonparvarligi hamda xalqchilligi;
- ta'lim tizimining uzluksizligi va izchilligi;
- davlat ta'lim standartlari doirasida har bir kishiga millati, dinidan qat'iy nazar ta'lim olishi uchun imkoniyat yaratilganligi;
- davlat ta'lim tizimining ilmiyligi va dunyoviyligi;
- ta'limda umuminsoniy va milliy-madaniy qadriyatlarning ustivorligi;
- tayanch (to'qqiz sinf darajasida) ta'limning majburiyligi;
- ta'lim standartlarini tanlashda yagona va tabahalashtirilgan yondashuv bo'lishiga asoslanganligi;
- ta'lim muassasalarida chet tillarini jiddiy o'rganish, din tarixi, xalqimiz tarixi, madaniyati va jaqon madaniyatini tarixi sohasida bilim olish uchun sharoitlar yaratilganligi;
- ta'lim muassasalarining turli siyosiy partiyalar va ijtimoiy-siyosiy qarakatlarning ta'siridan qoliligi;
- amaldagi qonunlar doirasida mulkchilikning barcha shaklida ta'lim muassasalarining teng guruhligi;
- bilimdonlik va iste'dodni rag'batlantirish;
- tarbiyalanuvchilar va ta'lim oluvchilarni hurmatlash;
- pedagog shaxsini, uning ijtimoiy mavqeini hurmatlash va boshhalar.

Ta'limni quyidagi yo'nalishlarda isloq qilish vazifalari belgilab olindi:

- umuminsoniy qadriyatlar va milliy madaniyat asoslarini e'tiborda tutgan holda ta'lim-tarbiya mazmunini milliy mafkura, mustaqil Vatan tuyqusi asosida o'zgartirish va takomillashtirish;
  - ta'lim samaradorligini tinmay oshirish, jaqon andozalari darajasiga olib chiqish;
  - variantiv o'quv rejalari, dasturlar, darsliklar yaratish;
  - bilimdonlik va iste'dodni qo'llab-quvvatlash;
  - ilqor tajribalarga, ijodkor ustozlar tajribasiga suyanish;
  - ta'lim-tarbiyada bosh isloqotchi bo'lgan pedagog, tarbiyachilarning yangi avlodni tayyorlashga kirishish;
  - ta'lim muassasalarining moddiy-texnika asosini mutaqqamlash, ta'limni kompyuterlashtirish, o'quv jarayoniga yangi pedagogik texnologiyani olib kirish;
  - ta'lim tizimini, boshharuv faoliyatini takomillashtirish;
  - isloq g'oyalarini iloji boricha viloyat, tuman, o'quv muassasasi pedagogik jamoalariga tezroq etkazish, singdirish, amalga oshirish:
- Rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, qaerda ta'lim va tarbiyaga e'tibor katta bo'lsa, o'sha erda Taraqqiyot, yuksalish bor. Shuning uchun respublikamizning istiqboli uzluksiz ta'limni qay darajada amalga oshirilishiga bog'liq.

Uzluksiz ta'limning faoliyat ko'rsatish

Tamoyillari quyidagilardan iborat:

-ta'limning ustuvorligi - uning rivojlanishining birinchi darajali ahamiyatga ega ekanligi, bilim, ta'lim va yuksak intellektning nufuzi:

-ta'limning demokratlashuvi - ta'lim va tarbiya uslublarining tanlanishida o'quv yurtlarining mustaqilligini kengayishi, ta'limni boshharishning davlat-jamiat tizimiga o'tilishi;

-ta'limning insonparvarligi - inson qobiliyatlarining ochilishi va uning ta'limga nisbatan bo'lgan turli-tuman ehtiyojlarining qondirilishi, milliy va umumbashariy qadriyatlar ustuvorligining ta'minlanishi, inson, jamiat va atrof-muhit o'zaro munosabatlarining uyqunlashuvi;

- ta'limning ijtimoiylashuvi - ta'lim oluvchilarda estetik boy dunyoqarashni hosil qilish, ularda yuksak ma'naviyat, madaniyat va ijodiy fikrlarni shakllantirish ;

- ta'limning milliy yo'naltirilganligi - ta'limning milliy tarix, xalq an'analari va urf-odatlar bilan uzviy uyqunligi, Uzbekiston xalqlarining madaniyatini saqlab qolish va boyitish, ta'limni milliy Taraqqiyotining o'ta muhim omili sifatida e'tirof etish, boshqa xalqlarning tarixi va madaniyatini hurmatlash;

-ta'lim va tarbiyaning uzviy bog'liqligi, bu jarayonning har tomonlama kamol topgan insonni shakllantirishga yo'naltirilganligi;

-iqtidorli yoshlarni aniqlash, ularga ta'limning eng yuqori darajasida, izchil ravishda fundamental va maxsus bilim olishlari uchun shart-sharoitlar yaratish.

Uzluksiz ta'limni isloq qilish yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

-ta'lim tizimining kadrlar salohiyatini tubdan yaxshilash, tarbiyachi, pedagog, muallim va ilmiy xodimning kasbiy nufuzini oshirish;

-davlat va nodavlat ta'lim muassasalarining har xil turlarini rivojlantirish;

-ta'lim tizimini tarkibiy jihatdan qayta kurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyalarning, iqtisodiyot va madaniyatning jaqon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim va kasb-qunar ta'limi dasturlarini tubdan o'zgartirish;

-majburiy umumiy o'rta ta'limdan o'rta maxsus, kasb-qunar ta'limiga o'tilishini ta'minlash;

-maxsus, kasb-qunar ta'limining markazlari sifatida fan va ishlab chiqarish integratsiyalashgan yangi tipdagi o'quv muassasalarini vujudga keltirish;

-ilqor texnologiyalarni keng o'zlashtirish, iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar, chet el investitsiyalari ko'lamlarining kengayishi, tadbirkorlik, kichik biznesni rivojlantirish bilan bog'liq yangi kasb-qunar va mutaxassisliklar bo'yicha kadrlar, shu jumladan boshharuv tizimi kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish;

-milliy mustaqillik tamoyillarini va xalqning boy intellektual merosi hamda umumbashariy qadriyatlarning ustuvorligi asosida ta'limning barcha darajalari va bo'qinlarida ta'lim oluvchilarning ma'naviy va aqloqiy fazilatlarini rivojlantirish;

-ta'limni boshharish tizimini takomillashtirish, jamoat boshharuvi shakllarini rivojlantirish, ta'lim muassasalarini mintahalashtirish;

-ta'lim olishda, shuningdek talabalarni ma'naviy aqloqiy, intellektual va jismoniy jihatdan tarbiyalashda oila, ota-onalar, jamoat tashkilotlari, mahallalar, xayriya va xalqaro fondlarning rolini kuchaytirish yuzasidan chora-tadbirlarni ishlab chiqish hamda ularni amalga oshirish;

-ta'lim jarayoni va kadrlar tayyorlash sifatiga xolis baqo berish tizimini yaratish va joriy etish;

-ta'lim tizimini moliyaviy, moddiy-texnik va boshqa tarzdagi resurslar bilan ta'minlash mexanizmlarini shakllantirish;

-uzluksiz ta'limni fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyasini puxta mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy etish;

-ta'lim va ilm-fan bilan bog'liqchet el hamda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va rivojlantirish;

-tub erli millatga mansub bo'lmagan shaxslar zich yashaydigan joylarda ular o'z ona tillarida ta'lim olishlari uchun tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlar yaratish;

-ta'limning barcha darajalarida ta'lim oluvchilarning guruhii, iqtisodiy, ekologik va sanitariya-gigiena ta'limi hamda tarbiyasini takomillashtirish.

Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat olib borishi davlat ta'lim standartlari asosida, turli darajalardagi ta'lim dasturlarning izchilligi asosida ta'minlanadi.

Kadrlar tayyorlash milliy modelining o'ziga xosligi mustaqil ravishda to'qqiz yillik umumiy o'rta hamda uch yillik o'rta maxsus, kasb-qunar ta'limini joriy etishdan iboratdir. Bu esa, umumiy ta'lim dasturlaridan o'rta maxsus, kasb-qunar ta'limi dasturlariga izchil o'tilishni ta'minlaydi.

Umumiy ta'lim uzluksiz davlat ta'limi tizimida asosiy bo'qin bo'lib, ta'lim oluvchilarning ilmiy bilimlar olishini, mehnat ta'limi, boshlanqich kasb ko'nikmalari, ishbilarmonlik asoslarini egallashlarini, shuningdek o'z ijodiy qobiliyatlari va ma'naviy fazilatlarini rivojlantirishlarini ta'minlaydi.

Ta'lim haqidagi davlat siyosatining asosiy moqiyati tayanch ta'limining (to'qqiz yillik) majburiyligidir.

O'rta maxsus ta'lim (akademik litsey, kasb-qunar kollejlari) uch yillik.

Oliy ta'lim:

Birinchi bosqich - bakalavriat;

Ikkinchi bosqich - magistratura.

Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim: Aspirantura, doktorantura, tadqiqotchi kadrlarni malakasini oshirish va qayta tayyorlash tarmoqi.

Ta'limning davlat standartlarini ishlab chiqish va tadbiq etishni bosqichma-bosqich amalga oshirish ko'zda tutilgan bo'lib, u boshlanqich va tayanch o'quv muassasasilarida 1995-1996 o'quv yillargacha, so'ngra oliygoqlar uchun standartlar ishlab chiqish ko'zda tutilgan.

2.«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ning asosiy yo'nalishlari

O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi 1997 yil 29 avgustda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis harori bilan tasdiqlangan. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi "Ta'lim to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Konuni qoidalariga muvofiq holda tayyorlangan bo'lib, milliy tajribaning taqlili va ta'lim tizimidagi jaqon miqyosidagi yutuqlar asosida tayyorlangan holda yuksak umumiy va kasbkor madaniyatiga, ijodiy hamda ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy qayotda mustaqil ravishda muljalni to'g'ri ola bilish maqoratiga ega bo'lgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarni yangi avlodni shakllantirishga yo'naltirilgandir. O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishib, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning o'ziga xos yo'lini tanlashi kadrlar tayyorlash tuzilmasi

va mazmuni qayta tashkil etishni zarur qilib qo'ydi. Yangi o'quv rejalari, dasturlarni, darsliklarni joriy etishni, zamonaviy didaktik ta'limotni ishlab chiqishni, o'quv yurtlarni attestatsiyadan o'tkazishni va akreditatsiyalashni, yangi tipdagi ta'lim muassasalarni tashkil etishni taqozo etdi.

Yangi tipdagi o'quv muassasalar va umumta'lim o'quv yurtlari tarmoqi rivojlana boshladi. qozirgi kunda 238 ta litsey va 136 ta gimnaziya ishlab turibdi. "Iqtisodiy ta'lim", "Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslarni tiklash" va boshqa tarmoq dasturlari ro'yobga chiqarilmoqda. Respublika umumta'lim o'quv muassasalarida 435 mingdan ortiq pedagog ishlamokda, ularning 73% oliy ma'lumotlidir.

Mehnat bozorini shakllantirishning xududiy xususiyatlarini hisobga olgan xolda qunar-texnika ta'limini qayta tashkil etishga kirishildi. qozirgi kunda bu tizimda jami 221 ming kishini ta'lim bilan hamrab olgan 442 ta o'quv yurti, shu jumladan, 209 ta kasb-qunar o'quv muassasasi, 180 ta kasb-qunar litseyi va 53 ta biznes-maktablari ishlab turibdi. Bugungi kunda boshlanqich kasb-qunar ta'limi o'quv yurtlarida kariyib 20 ming pedagog va malakali mutaxassislar ishlamoqda.

Respublikada jami 197 ming kishi ta'lim olayotgan 258 ta o'rta kasb-qunar ta'limi o'quv yurti ishlab turibdi. Ularda kariyib 16 ming pedagog va muqandis-pedagog xodimlar mehnat qilmoqda.

O'zbekiston oliy o'quv muassasasi tizimi 58 ta oliy o'quv yurtini, shu jumladan 16 ta universitet va 42 ta institutni o'z ichiga oladi. Ularda 164 ming talaba ta'lim olmoqda. 16 ta universitetning o'n ikkitasi O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki ikki yilda tashkil topdi. Oliy ta'limni ko'p bosqichli tizimga o'tkazish amalga oshirildi.

Kadrlar tayyorlash tizimi yangi modelining moqiyati va o'ziga xos xususiyati unga aosiylar tarkibiy qismlar sifatida quyidagi komponentlar kiritilganligidadir:

shaxs-kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub'ekti, ta'limga oid xizmatlarning iste'molchisi va ularning yaratuvchisi;

uzluksiz ta'lim-kadrlar tayyorlashning poydevori asosi;

fan-yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlovchi va ularning iste'molchisi;

ishlab chiqarish-kadrlarga bo'lgan ehtiyojning istiqbolini belgilashni, ularning tayyorgarlik darajasi sifatini baqolashni, shuningdek kadrlar tayyorlash tizimini qisman moliyaviy va moddiy-texnikaviy ta'minlashni amalga oshiruvchi asosiy buyurtmachi;

davlat va jamiyat - kadrlarning tayyorgarligi sifatini nazorat qilish va baqolashni amalga oshiruvchi, kadrlarni tayyorlash va ularni qabul qilib olishning bosh kafillari.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi umumiy madaniyati shakllantirish, jamiyatdagi qayotga moslashtirish, kasbkorga va ta'limga oid dasturlarni ongli ravishda tanlash hamda keyinchalik ro'yobga chiqarish uchun ijtimoiy iqtisodiy, guruhviy, tashkiliy, psixologik-pedagogik va boshqa shart-sharoitlarni yaratishni, oila, jamiyat, davlat oldidagi o'z mas'uliyatini anglovchi barkamol insonni tarbiyalashni nazarda tutadi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi raqobatbardosh kadrlar tayyorlovchi pedagogga quyiladigan zamon talablari majmui belgilaydi.

Bir-biriga bog'liq bo'lgan talablarning majmui, pedagogning umumlashtirilgan modelini tashkil etadi. Umumlashgan modelga muvofiq aosiylar talablar

quyidagilardan iborat:

ta'lim berish maqorati;

tarbiyalay olish maqorati;

o'quv-tarbiya jarayonida inson omilini ta'minlovchi shaxsiyat fazilatlari;

ta'lim oluvchilarning bilimlarini qolisona baqolay olish va nazorat qila olish maqorati.

Umumlashtirilgan model doirasidagi malakaviy zamon talablari pedagog «qiyofa»sini ifodalaydi.

O'zbekiston Respublikasi aqolisi uchun ta'lim darajasini oshiruvchi omillardan biri bo'lib ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga jadal sur'atlar bilan kirib borish jarayoni hisoblanadi. Bu birinchi navbatda bozor munosabatlarining rivojlanishiga bog'liq bo'lib, u jarayon bilim darajasiga, iqtisodiyot va ekologiya (atrof-muqit) kompyuter texnikasi va ilmbardosh texnologiyalar, ustivor bo'lgan va halq xo'jaligining rivojlangan tarmoqlariga, ta'lim tizimining takomillashuvi va kadrlar tayyorlashga bog'liq bo'ladi.

Yangi kadrlar tayyorlash muammosining samarali echimi birinchi navbatda qozirgi kun talablariga javob bera oladigan psixologiya, pedagogika, iqtisodiyot, ekologik madaniyati, guruhshunoslik va shunga o'xshash boshqa fanlarning bilim asoslarini chuqur biladigan professional malakaga ega bo'lgan har tomonlama chuqur bilimga ega bo'lgan o'qituvchi kadrlarni tayyorlanishi bilan bog'liqdir. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Islom Karimov Oliy Majlisning IX sessiyasida ta'kidlab o'tganlaridek: «Agar o'qituvchilar, professorlar, kafedra mudirlari o'z ustlarida ishlamasalar, agar chet ellarga borib o'z mutaxassislarini va undagi yangiliklarni o'rganmasalar, chet ellik kollegalari bilan tajribalar almashtirmasalar, aks holda bu narsa o'quv jarayoniga va uning samaradorligiga salbiy ta'sir qiladi» deb bashorat qilgan edilar.

Olib borilgan kuzatishlar va AqSh, Germaniya, Yaponiya, Frantsiya va boshqa sanoati va intellektual bilimlari rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatib turibdiki, yuqori malakali va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash quyidagilarga bog'liq bo'lar ekan:

Ta'lim, fan va ishlab chiharishning o'zaro samarali aloqadorligiga;

Ta'lim korxonalari va professional ta'lim dasturlari turlarining (tiplarining) xilma-xilligi; ularning fan va texnikaning eng oxirgi yutuqlari, iqtisodiyot va texnologiyalarning eng yuqori andozalari va ko'rinishlaridan foydalangan holda;

Professional ta'lim tizimini ustivor va foyda keltiruvchi iqtisodiy tarmoqni tarmoqqa aylantirish;

Ta'lim muassasalarini zamonaviy o'quv-metodik adabiyotlar bilan ta'minlash va ularning moddiy-texnik asosini yaratish hamda ularning moliyaviy ko'rsatkichlarini mustaqamlash;

Professional ta'lim tizimiga eng yuqori malakali o'qituvchilarni va mutaxassislarni jalb etdirish;

O'quv jarayonini informatizatsiyalashtirish va kompyuterlash;

Kadrlarni tayyorlashning sifat baqosini va ob'ektiv nazorat tizimini qo'llash;

Shaxsning rivojlanishi, o'lchovi, sifat va xulqini, qobiliyat intellektini baqolash, hamda kasbiy maqorati muammolariga baqishlangan psixologik-pedagogik

izlanishlarni bajarish;

O'qituvchilarni yuqori darajada moddiy rag'batlantirish va ularni ijtimoiy qimoyalab turish.

Bu qolatlarning barchasi kadrlar tayyorlash milliy dasturida o'z o'rnini topgan.

qozirgi mutaxassis har tomonlama rivojlangan yuqori darajadagi intellektga ega bo'lgan, fan asoslarini chuqur o'rgangan bilimdon, zukko, dono, fidoiy, ma'rifatli va ma'naviyatli inson bo'lishi kerak. U o'z mutaxassisligi, ya'ni iqtisodchilikdan tashhari, xorijiy iqtisodchilikdan tashhari, xorijiy tillardan birini hamda kompyuter texnikadan foydalana olishi shart.

qozirgi pedagog yuqori madaniyatli, xalqimiz tarixini chuqur biladigan va uning kelajagi uchun jon qayquradigan insonparvar va oliyjanob kishi bo'lishi kerak.

Kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloq qilishning muhim omillari quyidagilardan iborat:

- Respublikaning demokratik ququkiy davlat va adolatli fuharolik jamiyati qurish yo'lidan izchil ilgarilab borayotganligi;

- mamlakat iqtisodiyotida tub o'zgarishlarning amalga oshirilishi, respublika iqtisodiyoti asosan xom ashyo yo'nalishdagi raqobatbardosh pirovard maqsulot ishlab chiharish yo'liga izchil o'tayotganligi, mamlakat eksport saloqiyatini kengayayottganligi;

- davlat ijtimoiy siyosatida shaxs madaniyati va ta'lim ustivorligi haror topganligi;

- milliy o'zlikni anglashning o'sib borishi, vatanparvarlik, o'z vatani uchun iftixor tuyqusining shakllanayotganligi, boy milliy-tarixiy an'analarga va xalqimizning intellektual merosiga hurmat;

- O'zbekistonning jaqon hamjamiyatiga integratsiyasi, respublikaning jaqondagi mavqei va obro'sining mustaqamlanib borayotganligi.

Milliy dasturning maqsad va vazifalari bosqichma-bosqich ro'yobga chiharilishi ham ko'zda tutilgan:

- Birinchi bosqich-(1997-2001 yillar)-mavjud kadrlar tayyorlash tizimini ijobiy saloqiyatini saqlab qolish asosida ushbu tizimni isloq qilish va rivojlantirish uchun guruhij jihatdan, ilmiy-uslubij, moddiy shart sharoitlar yaratish.

- Ikkinchi bosqich-(2001-2005 yillar) - Milliy dasturni to'liq ro'yobga chiharish, mehnat bozorining rivojlanishi va real ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda unga aniqliklar kiritish.

- Uchinchi bosqich-(2005 va undan keyingi yillar)-to'plangan tajriba taqlil qilinishi va umumlashtirilishi asosida, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbollariga muvofiq kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirish.

O'tkaziladigan isloqotlar, samarali tajribalar respublikada ta'limning davlat standartlarini ishlab chiqish va tadbij etish davr talabi ekanligi, bu ishni kechiktirmay amalga oshirish zarurligini taqozo etadi.

Ta'lim standartlari vositasida talabadagi ma'lumot darajasi muvozanati saqlanadi, rivojlantiriladi, jamiyat Taraqqiyoti istiqbollari muvofiqligi ta'minlanadi. Davlat ta'lim standartlari o'quv jarayonini qat'iy chegaralangan qolipga solib qo'ymaydi, balki aksincha pedagogik ijodkorlikka, ta'lim mazmunining yagona negizi atrofida turli-tuman tabahalashtirilgan dasturlar, o'quv qo'llanmalari, o'qitish

uslubiyatlariga katta yo'l ochadi.

Davlatimiz raqbari uzluksiz ta'limni tashkil etishda uning jaqon talablari darajasida bo'lishi hamda u yuksak ma'naviyat zaminida qurilishiga katta ahamiyat berish kerakligini ta'kidlar ekan, davlat ta'lim standartlarini joriy etish va uning mexanizmini ishlab chiqish naqadar muhimligiga e'tiborni qaratadi.

Standart - ta'limda yaratilgan me'yoriy reja, dastur, darsliklarni o'zlashtirish ekvivalenti, ya'ni ta'lim mazmunini o'zlashtirish darajasidir. Standartni ishlab chiqishda talabani xaddan tashhari zeriktirib yubormaslik talablariga rioya qilish, ya'ni u talaba yoshiga mos, uni bajarishga qurbi etadigan darajada bo'lishi kerak. Bunda albatta, ta'lim oluvchini qiziqishi, xoqishi, eqtiyoji hisobga olinishi lozim.

Davlat va jamiyat ta'lim muassasalari oldiga muayyan ijtimoiy buyurtmalar qo'yayotgan ekan, o'sha muassasalar tomonidan tayyorlanadigan kadr egallashi lozim bo'lgan ijtimoiy sifatlarning minimal chegarasini ham ko'rsatib berish tabiiydir. Ta'lim oluvchilar egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka yoqud ma'naviy sifatlarning eng quyi miqdoridagi ilmiy asoslarda malaka yoqud ma'naviy sifatlarning eng quyi miqdoridagi ilmiy asoslarda berilgan rasmiy pedagogik qujjat-davlat ta'lim standarti hisoblanadi. Demak davlat ta'lim standartlari nazorat vositasi, ayni vaqtda ta'lim muassasalarida ko'zlangan ko'rsatkichlarni qo'lga kiritish uchun zarur bo'lgan sharoitni belgilash o'lchovi hamdir. Davlat ta'lim standartlarining ko'rsatkichlari amaldagi mavjud ta'lim mazmunidan emas, balki shakllantirilayotgan talabaga singdirilishi lozim bo'lgan sifatlarning jaqon bo'yicha zarur deb hisoblangan miqdoridan kelib chiqadi.

Davlat ta'lim standartlarining ikki asosiy vazifasini alohida ta'kidlab ko'rsatish mumkin.

Talabalarga beriladigan ta'lim mazmunining majburiy minimumlarini belgilash.

Bitiruvchilarning tayyorgarlik darajasiga quyiladigan talablar majmuasini belgilash, bilim, ko'nikma va malakalarning minimal miqdorini belgilash.

1999 yil 16 avgust Vazirlar Maqkamasi o'zining "Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risdia"gi 390-sonli harori bilan sinovdan o'tkazilgan va takomillashtirilgan umumiy o'rta ta'limning davlat standartlarini tasdiqladi. Mazkur standartlar asosida yaratilgan va tajriba sinov asosida takomillashtirilgan yangi o'quv dasturlari Xalq ta'limi vazirligi qay'at majlisining 1999 yil 18 avgustdagi 13-sonli harori bilan tasdiqlandi. Davlat ta'lim standartlari yangi o'quv dasturlari bilan birgalikda 1999-2000 o'quv yilidan boshlab umumiy o'rta ta'lim o'quv muassasalarida bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlarida o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar.

Bugun har bir fikrlovchi inson yangi asrda o'zi, yaqinlari, kasbdoshlari, tengdoshlarining jamiyatdagi o'rni va saloqiyati qanday bo'lishini o'ylashi tabiiy.

O'tgan asrning ahamiyati, qadr-qimmati, tarixiyligi yana shundaki, O'zbekiston mustaqil davlat bo'ldi. Mustaqil davlat o'zining asosiy qonuni – Konstituttsiyasi bilan kafolatlangan bir qancha muhim tarixiy xujjatlariga ega bo'ldiki, ular orasida O'zbekistonda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» alohida o'rin tutadi. Undagi g'oyalar, avvalo, XXI asrda yashaydigan, ijod qiladigan, Vatan va yurt mustaqilligini mustaxkamlovchi insonlarning manfaatini ifodalaydi. Dasturda

e'tirof etilgan kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarida shu narsa alohida belgilanadiki, ta'lim tizimining yaxlit axborot makonini vujudga keltirish ta'lim – tarbiya dasturlarining intellektuallashtirishini ta'minlaydi. O'tgan asrni sarhisob qilib, yangi yuz yillik va ming yillikning qanday bo'lishini tasavvur etarkanmiz, uning eng muhim xususiyatlaridan biri sifatida yangi ta'lim dasturlarida nazarda tutilayotgan zamonaviy axborot texnologiyalari, ta'limni kompyuterlashtirish va kompyuterlash tarmoqlari tizimida ta'lim jarayonini axborot bilan ta'minlashning rivojlanishini nazarda tutmoqdamiz. Zero, milliy dasturni ro'yobga chiqarishga doir tashkiliy ishlarda e'tirof etilganidek, «Ta'limni axborot bilan ta'minlash tizimini shakllantirish va rivojlantirish, uni jaqon axborot tizimi bilan boqlash ommaviy axborot vositalarining ta'lim sohasidagi vazifalarini belgilash» malakali kadrlar tayyorlashning muhim mezonlaridandir. Demak, yangi asr-informatsion texnologiyalar asri bo'ladi. Bu masalaning bir tomoni.

Masalaning ikkinchi bir muhim jihati shundaki, yangi asr xalqaro, iqtisodiy korporatsiya – jaqon miqyosidagi, aql-zakovatning birlashuvi asri bo'ladi.

Xo'sh, axborot texnologiyalari nimayu, ularning inson idroki, tafakkuri va ongiga singdirishda nimalarga e'tibor qaratilishi lozimq

Bugun biz yangi texnologiyalarga sarflanayotgan mablaqlar qay darajada o'zini oqlashini, ularni ta'lim sifatini oshirish, axborotlar va telekommunikatsiyasi texnologiyalar hamda masofali ta'limni rivojlantirishga ta'sir qanday bo'lishini tasavvur qila olishimiz shart. Ko'p hollarda «ta'limning kompyuter texnologiya»lari iborasi «axborot texnologiya»lari iborasi «axborot texnologiyalari» iborasi bilan almashtirilib yuboriladi. Bu o'rinda asosan an'anaviy pedagogik texnologiyalardan farqli, kompyuter tarmoqlariga ulangan, dasturlashtirilgan, xalqaro alohalarni ham ta'minlashga qodir tizim nazarda tutilmoqda. Bu xolat so'nggi yillarda jamiyat xayotida kompyuterlarning ahamiyati ortib borishi, xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarida turli xil axborotlarga nisbatan ehtiyojning ortib borishi bilan izoqlanadi. Bugun biz bir narsani aniq tasavvur qilishimiz kerakq Mavjud xolat, axborotlar oqimining negizlashuvi inson xotirasiga ortiqcha yuk, shaxsning tafakkuri va fikr yuritishi jarayonlarida keskin o'zgarishlarga sabab bo'lmaydimiq Ongga etib kelayotgan axborotlar orqali shaxsning mavjud madaniy-ma'rifiy muxitdagi moslashuvi jarayonida qay tarzda aks etishini bilishimiz va shunga mos tarzda ta'lim-tarbiya muassasalarida o'quv dasturlari va jihozlariga nisbatan talablarini ishlab chiqishimiz lozim. Shu o'rinda biz axborot texnologiyalarni ta'lim jarayoniga singdirishning afzalliklarini e'tirof etishni xoxlardik. Eng avvalo, ta'lim jarayonida kompyuterlar va telekommunikatsiya vositalarining qo'llanilishi talabalarning ular bilan bimalol ishlay olishlari pedagogik jarayondagi eng muhim kamchiliklardan hisoblangan sub'ektivizmni cheklaydi. Masalan, agar talabaning javobi yoki bevosita o'zlashtirishni baxolash o'qituvchining talaba shaxsiga munosabati ta'sirida kechgan bo'lsa, mashinalar vositasida beriladigan ma'lumotlar ob'ektiv xarakterga ega bo'ladi.

Ikkinchidan, kompyuter orqali bolaga etkazilayotgan ma'lumotni zarurat bo'lsa, qayta - qayta chaqirish va takrorlash imkoniyati ham bor. Bu narsa ayrim talabalarda, guruh sharoitida ishlaganda kuzatiladigan iymonish kabi sifatning namoyon bo'lmasligini ta'minlaydi.

Uchinchidan, har bir professor o'qituvchining o'ziga xos darsni tushintirish uslubi didaktik uslubi mavjud. Kompyuter orqali yoki masofali aloqa vositalaridan foydalanish ular ichidagi samarasiz uslubiyotlarga barham beradi.

To'rtinchidan, yangicha axborotlarni o'zlash texnologiyalari, bilimlarni o'zida ifoda etib, unda sxemalar, rasmlar, jadvallar, grafik va diagrammalarga keng o'rin beriladi. Bu narsa yoshlarda obrazli xotirani ancha jonlantirib, eslab qolish qobiliyatini kuchaytirish mumkin.

Beshinchidan, ushbu axborot vositalaridagi ma'lumotlarni kichik qajmli disketlarga yozib olish kerak joyda ulardan foydalanish mumkin. Bu ham vaqtni ham mablaqni tejaydiki, iqtisodiy jihatdan yuzlab tirajlarda chop etilayotgan kitoblardan arzon bo'ladi. Eng muhimi, manfaatdor auditoriya xoqlagan ma'lumotini bir qil sifat va tizimda olishi mumkin bo'ladi.

Nig'oyat, ular axborot asri deb e'tirof etilayotgan yangi asrda yashab ijod qiluvchi yoshlarning ongini o'stiradigan, ulardagi texnik vositalardan chuchish xissini yo'qotadi. Xullas, ta'lim muassasalarining yo bu narsaga sarflangan mablaqlari bexuda ketmasligi extimoldan qoli emas.

Agar bu har bir yosh halbida Vatanga muqabbat, kasbga sadoqat, pok iymon va odamgarchilikni tarbiyalay olsak, ular xalqaro axborot tizimlari orqali bizning fikrlash tarzimiz, urf-odatlarimiz, milliy qadriyatlarimizga zid bo'lgan ma'lumotlarni tanqidsiz qabul qilmaydigan, yurtimiz istiqboliga xizmat etadiganlarinigina saralab olish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Buning uchun biz yoshlarimizda, davlatimiz raqbari ta'kidlaganlaridek mafkuraviy immunitetni tarbiyalashimiz kerak.

Ma'lumki pedagogikada boshqa ilm sohalaridan olingan ko'plab atamalardan foydalanadi, bu narsa pedagogikani boshqa fanlar bilan chuqur aloqada ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Bunday atamalar texnika va iqtisodiyotdan eng ko'p miqdorda kirib keladi, chunki ayni shu sohalar ijtimoiy fikrning rivojlanishiga eng ko'p ta'sir ko'rsatadi. Chunonchi bugun o'qitishning tejamkorligi va oqilonaligi o'qituvchi, texnika va texnologiya, ta'lim iqtisodiyoti, o'qitishni kompyuterlashtirish va shunga o'xshashlar xaqida tez-tez gapirilmoqda.

Adabiyotlarda "Yangi tartib qoida", "Yangilik", "Innovatsiya" tushunchalarining ma'naviy mazmunini aniqlashning turlicha talqinlari mavjud.

Yangi tartib qoida moddiy ma'noda ijobiy ilqor yangilikni, bu tushinchani qabul qiladigan va undan foydalanadigan tashkiliy sistema uchun yangi bo'lgan g'oya faoliyat yoki moddiy ob'ektni anglatadi. "Yangi tartib qoida", "Innovatsion jarayon" atamaları aynan o'xshash bir xil ma'noga ega. Innovatsiyalar ta'limning boshlangandan buyon, yangilik kiritish, mavjud ta'lim o'zgartirish, takomillashtirish va yaxshilash sifatiga u bilan yonma-yon kelmoqda. Yangilik – bu texnik, texnologik ixtiro va yutuqlardan amaliy foydalanishdir. U pedagogik kategoriya sifatida ta'limga yangilik kiritishni anglatadi. Yangilik ko'pincha yangi metodlar, usullar, vositalar, yangi kontseptsiyalar, yangi o'quv dasturlari, tarbiya usullari va boshhalarni kiritish hamda qo'llanishga xosdir.

Frantsuz olimi E.Bransuik pedagogik innovatsiyalarning uch turini ajratadi:

1. Yangiliklar – to'la yangi va ilgari noma'lum bo'lgan ta'limiy g'oyalar hamda ishlar bo'lib, unda butunlay yangi va original g'oyalar juda kamdir.

2. Yangiliklarni eng ko'p miqdori moslashtirilgan kengaytirilgan hamda qayta ishlangan g'oyalar, ishlar bo'lib, ular ma'lum muhit va vaqt ichida dolzarb bo'ladi.

3. Pedagogik yangiliklar ushbu qolatda yuzaga keladi: maqsadlar o'zgargan sharoitlarda takroriy qo'yilishi munosabati bilan ba'zi ilgari mavjud bo'lgan ishlar qayta yangilanadi. Bu ularning va ma'lum ijobiy g'oyalarning muvoffaqiyatli bo'lishiga kafolat beradi.

Ta'lim ijtimoiy tizimining bir qismi bo'lib, u o'z rivojlanishida jamiyatdagi yo'nalishlarga ergashib ro'y berayotgan o'zgarishlarni hisobga olish lozim. Ana shu doirada innovatsiyalar ta'lim oldida turgan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishning asosiy shartlaridan hisoblanadi. Pedagogik nazariya va amaliyotning taqlili shuni ko'rsatadiki, ta'lim sohasiga umumjaqon ahamiyatiga molik bo'lgan quyidagi asosiy yangiliklar xosdir.

moliyalashtirish va boshharish sohalaridagi o'zgarishlar;

ta'lim tizimi tuzilishidagi o'zgarishlar;

ta'lim texnologiyasidagi o'zgarishlar.

Shunday qilib, yangi texnik vositalar yangi texnologiyalar ta'limda yangi tartib qoidalarga kiritish uchun eng muhim komponentlardan biridir. Biroq ularni qanday qilib tadbqiq etish va amalda foydalanishni bilish aslida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Buning uchun maxsus tayyorgarlik, katta kuch va ko'p vaqt sarflash lozim, ya'ni ta'limda innovatsion jarayonlariga tadbqiq etilish bilan, o'qituvchining roli pasayadi emas, balki o'quv-tarbiya jarayoninig burchak bosqichlarida yana ham ortadi. Bu esa pedagogikadan o'z ilmini yangidan, tanqidiiy taqlil etishini talab etadi. Chunki yangi tartib qoidalaridan foydalandimi yoki axborot manbai sifatida kelib ketadimi, bu narsa ayni o'qituvchiga bog'liq. O'qituvchi o'quv texnologiyasining bevosita tartib qoidalarga jiddiiy tayyorlangan, yo'l-yo'riq olgan, moslangan, ruxlangan bo'lishi lozim.

Pedagogning ijodiiy potentsiali uning ijodkorlik shaxsiyatini shakllantirishga intilishida, pedagogik odobning namoyon bo'lishi, qobiliyat, tasavvurni rag'batlantirish, yumor qissini rivojlantirish, qiziharli, quyilmagan, savollarni qo'yish o'quv, o'quvchi-talabalarni savol berishga jalb qilish o'quv va x.k. orqali amalga oshirilishi mumkin.

Pedagogik jarayonda o'zining yangi g'oyalarini ishlab chiqish qobiliyatini doimo rivojlantiradigan va takomillashtiradigan o'qituvchi iqtidorli hisoblanadi. Pedagogik ijodiiyot o'z moxiyatiga ko'ra odamning yangi bilimlari xosil qilish va takomillashtirish bo'yicha ijodiiy ishining kasbiy-maxsus ifodasidir. Pedagogik izlanish o'qitishda doimo ma'lum yo'nalishdagi sub'ektga nisbatan aniqlashtirilgan bo'ladi. Pedagogik izlanish natijalari yangilikning asosiiy namoyon bo'lishi shakllari kundalik o'quv-tarbiyaviy muammolarni nostandart echimlari, pedagogik ta'sir usullarini metodik va nazariy ishlab chiqish, iqtiro etish, takomillashtirish yakunlari va ulardan samarali foydalanish usullardan iborat bo'ladi.

Respublikamiz mustaqkamlikka erishish bilan boy tarixiiy madaniy merosimiz keng ko'lamda o'rganilsa boshlandi. Prezidentimiz I.A.Karimov aytganlaridek: Jamiyatimizdagi yangilanish va isnoqlar tufayli dunyo sivilizatsiyasiga munosib xissa buyuk ajdodlarimizdan bizga meros bo'lib qolgan insoniiy ma'naviiy yuksak axloqiiy madaniyat, chiroyli millat an'analarimizdan foydalanish imkoniiyati

ochildi.

Yangi ta'lim tizimi mazmuniga o'tmishning qimmatbaqo ma'naviy qadriyatlarni kiritish va unutilayozgan yoki taqiqlangan ba'zi birlarini qayta tiklashdan maqsad, o'tmish oldida egilish emas, balki unga tayanib, ijodiy foydalangan holda unga tayanib ijodiy foydalangan holda rivojlanishning yangi poqonasiga chiqish demakdir.

Bugun biz yangi ko'rinishdagi kasb-qunar ta'lim tizimini ishlab chiqishda Turkiston sivilizatsiyasining eng ko'p gullab-yashnagan davridagi, ya'ni VII-XII asrlardagi mehnat va kasb ta'lim tajribalariga tayanmoqimiz lozim: O'sha davr madaniyati va fanining asosini ta'lim tashkil etib, rivojlanishning eng yuqori cho'qqilariga erishib, faylasuf va pedagoglar g'oyalari aniq kontseptual shakl egallagan edi. qozirgi zamon atamasi bilan aytganda, ta'lim va tarbiya ilm – bu uzluksiz ravishda ma'naviy, jismoniy va aqliy saloqiyatini rivojlantirish jarayonidir. Bu davr faylasuflari insonning ma'naviy, jismoniy va aqliy xususiyatlarini yakka mujassamlikda, deb belgilangan. Bunday falsafiy pedagogik kontsepsiya ta'lim jarayoni shaxsning ma'naviy axloqiy xususiyatlarining boshlanqich tizimining hosil qiluvchi omil deb e'tirof etiladi. Bu kontsepsiyalar mazmuni faqatgina faylasuflar ishlarida emas balki qunarmandlar risolalarida ham o'z aksini topgan.

Risola – bu qunarmandlar va ularning o'quvchilar uchun mo'ljallangan qo'llanma bo'lib, urf-odat, rasm-rusum turli udumlar majmuasidir, risolalar kichik qajmdagi kitobcha shaklida bo'lib, ularning mazmuni ushbu soha qunarmandchiligi bo'yicha mashqulotlar va ba'zi bir pandu nasiqatlarni o'zida mujassamlashtirgan.

Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, deyarli barcha risolalar bir xil qolipda tuzilgan bo'lib, odatda kitobchaning boshlarida butun olam egasi bo'lgan Alloh payhambarlar va uning barcha choriyorlarini ko'klarga ko'tarib maqtash, so'ng ushbu qunarmandchilikning Alloh ne'mati ekanligi keyin qunarmand ishi boshlanadigan va har bir xatti-qarakati yoki lozim bo'lgan Qur'on oyatlari yoki jarayondan oldin aytish lozim bo'lgan Qur'on oyatlari yoki boshqa duolar, usta qunarmandlarning ma'naviy – axloqiy sifatleri yoritiladi.

Biz risolalarni tadqiq etish natijasida, ular o'rta asr qunarmandligida o'ziga xos pedagogik qo'llanma sifatida xizmat qilganligiga, risolalarda zamonaviy til bilan aytganda qunarmand kasbiy faoliyatning mazmunini ko'ramiz.

O'zbekiston mustaqillikka erishgan davrda milliy mafkurani shakllantirish, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruqida tarbiyalash eng muhim vazifalardan bo'lib qolmoqda. Chunki davlatning asosini ma'naviy tashkil etadi: ma'naviyatiga e'tibor bermagan davlatning kelajagi ham bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov «Barkamol avlod O'zbekiston kelajagining poydevoridir» nomli ma'ruzasida ta'kidlaganidek «Bizning mamlakatimizda o'zimizning ma'naviy qadriyatlarimizni, ta'limning milliy tizimini takomillashtirish, hamda uning milliy asoslarini mustaqkamlashga alohida e'tibor berilmoqda» Milliy pedagogika tajribalariga murojaat qilish esa, bunday maqsadlarga erishishning asosiy omillaridan biridir.

Yoshlarni mustaqil bilim olishga o'rgatish bugungi kunning eng muhim va

dolzarb vazifalaridan biridir. Shuning uchun ham Prezidentimiz I.A.Karimov O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisi IX sessiyasida so'zlagan nutqida: "Faqatgina chinakam ma'rifatli odam inson qadrini, milliy qadriyatlarni, bir so'z bilan aytganda, o'zini anglash, erkin va ozod jamiyatda yashash, mustaqil davlatimizning jaqon xamjamiyatida o'ziga munosib, obro'li o'rin egallash uchun fidoyilik bilan kurashish mumkin"<sup>7</sup>, degan edi. Shu o'rinda ta'kidlamoq lozimki, bugungi kunda yoshlarni ma'naviy-intellektual rag'batlantirishning ahamiyati kattadir. Ma'naviy intellektual shakllarini sifatlarini zamonaviy usullarda aniqlash tarbiyaviy jarayonga samarali o'zgartirishlar kiritadi. O'quvchi-yoshlarning, talabalarning ma'naviy-intellektual shakllanish sifatlaridagi yutuq va kamchiliklarni rag'batlantirish tizimi, tarbiya mazmuni, usullari va tashkiliy shakllarini yaxshilashga mos kuzatishlar kiritish lozim. O'quvchi va talabalarning bilimini, aqliy qolatlarni nazorat qilish va baqolash davlat miqyosidagi muhim ahamiyatga egadir. Shu bilan birga, nazorat va baqolash jarayoni o'quvchi bilimini boyitishga, ular shaxsini rivojlantirishga va tarbiyasiga ta'sir ko'rsatadi.

## **2. "Kasbiy pedagogika" fanining maqsad va vazifalari. Kasbiy pedagogikaning asosiy tushunchalari: kasbiy ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, kasbiy tarbiya, unumli mehnat, professionallik, kasbiy mahorat.**

Kasbiy pedagogika umumiy pedagogika faning tarmog'i sifatida kasbiy - texnik ta'lim tizimining takomillashishi jarayonida shakllanib boradi. U nisbatan yangi fan sohasi sanalib, bugungi kunda ko'plab tushuncha va ma'lumotlar bilan boyib, rivojlanib kelmoqda. Qar qanday fan sohasida bo'lgani kabi kasbiy pedagogika o'z kategoriya, tushuncha, va sifat ko'rsatkichlariga egaki, bular fanning asosini tashkil qiladi.

Kasbiy ta'lim vazifalari:

Kasbiy pedagogika fanining asosiy tushunchalari, uning mazmuni kasbiy ta'limni tashkil etish jarayonida quyidagi vazifalarning bajarilishi uchun xizmat qiladi:

- \* o'qituvchilarning yangi, yanada murakkab tadbirlarni amalga oshirish maqsadida o'z kasbiy mahoratlarini oshirishlari uchun sharoit yaratish;

- \* kasbiy-texnik ta'limning yangi kontseptsiyalarini amalga oshirishning yangi yo'l va vositalarini yo'llarini yaratishga e'tibor qaratish, faol-ijodkor shaxsni tarbiyalash;

- \* pedagogik bilimlarni egallashga yangicha yondoshuvni yuzaga keltirish;

- \* ta'lim tarbiyaning yangi, yanada samarali shakl va metodlarini yaratish; rivojlanib boruvchi yangi pedagogik jarayonlarni loyihalash, ta'lim oluvchilarning barcha imkoniyatlari va qobiliyatlarini ishga solish uchun sharoit yaratish, kasbiy mahoratni egallashlari uchun sarflanadigan vaqtni qisqartirishga erishish.

Mustaqillik sharoitida o'sib kelayotgan yosh avlodlar tarbiyasida umuminsoniy qadriyatlarni, umuminsoniy ijobiy xislatlarni rivojlantirishga oid g'oyalar O'zbekistop Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlarida va nutqlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlarida o'z aksini, tasdig'ini topgan. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy- iqtisodiy rivojlanishida tutgan o'z yo'li, tamoyillari tarbiya jarayonida hali avvalgi, keksa avlod oldida turmagan yangi masala va

muammolarni echish uchun zarur bo'ladigan xislat va sifatlar shakllantirilishini taqozo etadi.

O'zbekistonda milliy mafkurasi shakllanib bormoqda. Pedagogika ilmidagi tushunchalar, ta'riflar milliy mafkuraga mos, umuminsoniylik ruhida tushuntirilmog'i maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Albatta ta'lim va tarbiyada umuminsoniy qadriyatlar bilan birga milliy o'ziga xoslik nisbati, muvozanati alohida ahamiyatga ega.

Yana bir tomondan ta'lim nazariyasshsh, ta'lim-tarbiya mazmunini, shaklini va uslublaripnng asosiy jihatlari Sharqda ishlab - chiqarilib, Ovrupo orqali o'zgarib, rivojlanib yana Sharqqa qaytib kelganini va dunyo pedagogik jarayonini bir butunligini xisobga olinsa quida ksltiriladigai tushuichalarda xususim milliylikdan ko'ra umuminsoniylik jihatlarning ko'pligi ko'zga tashlanib turadi.

Kasbiy ta'lim pedagogikasinpng muxim tushunchalariga to'xtalamiz.

**Ma'lumot** - o'kitish jarayoni va uning natijasi xisoblanib, o'quvchida bilim, iqtidor va ko'nikmalarning o'zlashtirilganligini, bilish qobiliyati o'sganligi va ular asosida ilmiy dunyokarash, shaxsiy sifatlar shakl-langanligini, ularning ijobiy kuchlari va qobiliyatlarining qay darajada rivojlanganligini anglatadi.

**Ta'lim** - ma'lum maqsadga io'naltirilgan, rejali ravishda amalga oshiriladigan «o'qituvchi - o'quvchi -o'qituvchi» muloqoti bo'lib, uning natijasida o'quvchida ma'lumot, tarbiya va umumiy shakllanish, rivojlanish amalga oshadi. Odamlarning ma'lumoti faqat ta'limninggina natijasi bo'lib qolmay, balki ota-ona va oila tarbiyasi o'z-o'zini tarbiyalash va ommaviy axborot vositalarining (kino, radio, zangorn ekran va hokazo) ta'-sirida amalga oshiriladi.

**Insonning rivojlanishi** -tashqi va ichki, boshqariluvchi va boshqarilshiga berilmaydigai omillar tomonidan shaxsning shakllaiish jarayonidir. Ularning tarkibida albatta, maqsadga ytsialtirilgai tarbnya asosiy rol o'ynaydn.

Maktabdagi o'qitish jarayonida ta'lim, tarbiya va ma'lumot o'zaro xmustahkam bog'lpk «ravishda amalga oshiriladi. O'qituvchi qaysi fanni o'kitishdan qat'i nazar, o'sib kelayotgan avlodga fan asoslarnpn o'rgatadi, bilimlarni bayon kiladi. Shu materiallarning mazmuniga qarab tarbiya masalalarinni xam hal qiladi, bolalarda ilmiy dunyokarashni tarkib toptiradi, madanny xulq-atvor ko'nikmalarini tarbpyalaydi, ularping ongi-ga ilg'or madannyatlilpk printspplarini spngdirib boradi. Demak, ta'lim nazariyasining mavzu baxsi tarbiya va ta'lim masalalaridan tashkil topib, ularning xammasi bir vaqtda, bir jarayonda amalga "oshirib bori,ladi.

Inson shaxsining shakllanishida ma'lum maqsadga qaratilgan o'zi tushunib etib orzu qilgan (o'zi mustaqil tarbiyalay oladigan) fazilatlar, sifatlar" va xulqlarning shakllantirnlshi katta rol o'ynaydi.

**O'qitish - o'rgatish** - bolalarning maxsus tashkil etiladigan faol mustaqil, bilish - tanish, mehnat, estetik, jismoimy faoliyati bo'lib, tabiiy qobiliyatlarini va psixik jarayonlarini rivojlantirish, tajriba-lar, ko'nikmalar hamda bilimlarni egallash, o'zlashtirishga yo'naltirilgan faoliyatidir.

**Pedagogik faoliyat** - estetik, axloqiy, siyosiy, iqtisodiy maqsadlarga muvofiq ravishda yosh avlodpi hayotga tayyorlashning aqlan o'ylab ko'rilgan, katta yoshdagilarning ijtimoiy zarur bo'lgan mehnatining o'ziga xos turidir.

**Tarbiyaning ob'ektiv qonunlari** - o'quv - tarbiyaviy jarayonni tashkil etish va ijtimoiy hayotning shaxsni, uni o'ziga xosligi hamda sifatlarini shakllantirishdek talablaridagi turg'un bo'lgan an'analaridir.

**Tarbiyaning asosiy qonuni** - o'sib borayotgan yosh avlodni katta yoshdagilar ijtimoiy tajribasining egasi qilish uchun, ularning ijtimoiy hayotga qo'shilishini ta'minlab berish uchun amalga oshiriladigan zaruriy va majburiy faoliyatdir. Jamiyatning hayotiyligini ta'minlash, alohida olingan bir inson va har bir shaxsning mohiyatini tashkil etuvchi kuchlarning rivojlanishini, avlodlar orasidagi vorisligini amalga oshirish demakdir.

**Pedagogika printsiplari** - ijtimoiy munosabatlarning tekshirilgan amaliy va barqaror yo'nalishlarini o'zida aks ettiradigan nazariy umumlashtiruvchidir. Shuningdek, o'quv-tarbiyaviy jarayonni, bolalarning jismoniy» badii, ijodiy, mehnat va boshqa har qanday faoliyatiga pedagogik rahbarlikni tashkil etishga bog'liq bo'lgan qonuniy aloqalardir.

**Pedagogik tajriba** - o'qituvchi tomonidan pedagogikaning printsiplari va amaliy qonunlarini ijodiy va faol ravishda o'zlashtirish xamda real shart-sharoitlarni, bolalarning, bolalar jamoasining, shaxsning o'ziga xosliklarini hisobga olgan holda amaliyotga tatbik etishidir.

**Pedagogik qarama-qarshiliklar** (kelishmovchiliklar)-pedagogika amaliyoti jarayonida vujudga keladigan eskirgan pedagogik ko'rsatmalar, qarashlar, kontseptsiyalar va pedagogik jarayonning tarbiyaviy sama-radorligini pasaytiradigan, shaxsni shakllantirish tizimlari bilan vujudga kelgan nomuvofiqlikdir,

Yangi taraqqiy etib borayotgan, o'sib borayotgan yosh avlodga hayot talablarining murakkablashib borishi, umuman bu tarzida vujudga keladigan ehtiyoj ta'lim va tarbiyaning yangi mazmunga, shaklga ega bo'lgan uslublari bilangina qanoatlantirinishi mumkin.

**Tarbiyaning maqsadi** - jamiyating alohida bir olingan shaxsga bo'lgan ehtiyojlarini aks ettirish, uning mohiyati, ideal talablarini, o'ziga xosligi va fazilatlarini, xayotga munosabatining, akliy, jismoniy, axlokiy va estetik rivojlanishini nazariy umumlashtirishdir.

**Shaxsning har tomonlama kamolotga etishi** - ma'lum bir real tarixiy shart-sharoitlarda amalga oshirish mumkin bo'lgan Qobiliyatlar va iqtidorlarning, uning mohiyatini tashkil etadigan hamma kuchlarining to'liq, va batamom rivojlanishidir.

**Pedagogik jarayon** - ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan kattalarning pedagogik faoliyati ta'sirida tashkilpy shakllantirilgai va mazmunan boyitilgai hamda tarbiyachining yo'naltiruvchi va olib boruvchi rahbarlik roli -natijasida bolaning o'z-o'zini taraqqiy ettirishidir.

**Bolalarni tarbiyalovchi jamoa** - bir butun o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil etishning asosiy shakllaridan biri bo'lib, jamoaviy yuqori darajadagi axloqiy, estetik xamda ijtimoiy munosabatlarni tarbiyalaydigan, maxsus tashkil etilgan sistema, bolalar muhitida muloqot olib borishdir.

**Havaskorlik** - bolalarni mustaqil, ixtiyoriy, o'z xohishiga ko'ra amalga oshiradigan ichki faoliyatidir.

**Tarbiyaviy muxit** - inson shaxsini shakllantiruvchi tabiat, ijtimoiy

munosabatlarning sistemasi, ijtimoiy tafakkur, turmush va shaxslararo munosabatlarning doirasi kabi omillarning bir-birini boyitishi va muvofiq kelishidir.

**Pedagogik muxit** - pedagogik maqsadlarga muvofiq ravishda maxsus tuzilgan shaxslararo munosabatlar sistemasidir.

**Ichki muxit** - yuqori darajadagi o'ziga xos asabiy faoliyatlarning, xarakterlar o'ziga xosligining, hayotiy tajribaning, irsiy tafakkur ko'nikmalari tizimining hamda bola uchun, odatdagi ruhiy xolatlarda o'zini namoyon etadigan ta'sirchanlik va xaqiqatga munosabatlar majmuasining o'zaro bir-biriga muvofiq keinishi, bir-birini to'ldirishi va boyitishidir,

**Irsiylik** - bolaning shakliy o'ziga xosliklarini belgilab beradigan anatomik, fiziologik, psixologik tashkiliy jihatlarni, qobiliyatlarini va iqtidorlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan, bolalarga ota-onalari tomonidan o'tkazilgan irsiy belgilardir.

**Ta'lim va tarbiyani insonparvarlashtirish** - pedagogik diqqat hamda e'tiborning markazida insonning muxim masalasi va muammosi, ya'ni bolalarda inson shaxsiga dunyodagi eng yuqori, bebaho bo'lik sifatidagi munosabatini shakllantirishdek muhim faoliyat yotadi.

**Ta'limni gumanitarlashtirish** - texnokratizmga va insoniy qiyofa va xususiyatlarga qarama-qarshi turish, inson shaxsining ma'naviy bo'ligini oshirish va taraqqiy ettirish maqsadida ta'limning gumanitar hamda tabiiy-matematik davriyligi orasida garmonik muvozanatni o'rnatish.

**Aqliy tarbiya** - bolalarning ongi va tafakkurini - bilimlar, ongli ko'nikmalar hamda malakalar bilan boyitish. Aqliy kuchlar, sezgilar, ruhiy jarayonlar, iqtidorlar, biluvchanlik maqsadlari, dunyoqarash va faoliyat ozodligini shakllantirish.

**Huquqiy tarbiya** - huquqiy madaniyatni, o'quvchilarda - qonunga bo'ysunuvchanlik xatti-harakatini shakllantirish.

**Politeknik ma'lumot** - hozirgi zamon ishlab chikarishini tashkil etishning asosiy printsiplari bilan, chiqindisiz va ekologik toza texnologiya bilan tanishish. Shu bilan birga kompyuter texnikasi, mexanizatsiyalashtirilgan hamda avtomatlashtirilgan mehnatning hozirgi davrdagi jihozlari bilan ishlash malakasi bilan qurollantirish.

**Mehnat tarbiyasi** - bolalarni umumiy mehnat bilimlari va ijtimoiy foydali mehnat malakalari bilan hurollantirish. Shu bilan birga, mehnatssvarlik, mehnat kishisining psixologiyasini rivojlantirish, mulkning har xil shakldagi turlarida mehnatiga xarakterli shakllarini tashkil etish qobiliyatini namoyon etish muvaffaqiyatga erishish, tadbirkorlik va ijodiy yondoshuvni namoyon etish xususiyatlarining egasi sifatida shakllantirishdir.

**Iqtisodiy tarbiya** - o'quvchilarni asosiy iqtisodiy tushunchalar bilan tanishtirish jarayoni bo'lib, ularni ishlab chikarishni tashkil etish sohasidagi oddiy harakatlar, qilishi lozim bo'ladigan ishlar ko'nikmasi, malakasi bilan, taqsimot va talimot bilan, iqtisodiy tafakkurning rivojlanishi bilan qurollantirish.

O'zbekiston Respublikasi sotsial-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy tamoyillarini chuqur o'zlashtirish.

**Ekologik tarbiya** - o'quvchilarni ekologik (atrofmuxit muxofazasi) bilimlari bilan qurollantirish, shuningdek tabiatga nisbatan axlokiy-estetik, okilona ekologik xatti-harakatlar ko'nikmalarini, ekologik ta-fakkurini hamda ekologiya uchui faol kurashish qobiliyatlarini shakllantirishdir.

**Axloqiy tarbiya** - o'quvchilarda umuminsopiy axloqiy printsiplarga sodiq bo'lishdek, jamiyat axloqiy talablari va me'yorlarini hisobga olgan holda o'z xatti-harakatlarini tanlay olish maxoratini, axlokiy tafakkur va kundalik odatdagi axloki! xatti-xarakatlarinig mustahkam tizimini shakllantirish.

**Jismoniy tarbiya** - bolaning xamma jismoniy xususiyatlarini: anatomik, fiziologik, asab va boshka sistemalarini xar tomonlama rivojlaitirish, sog'lom xayot kechirishning afzalliklari, shart-sharoitlari, asoslari xamda jismoniy madaniyatning odatdagi zarur elementlarini mustahkam tarzda shakllaitirish.

**Estetik tarbiya**-badipy-eststpk tafakkurni shakllantirish, real hayotda san'atdagi estetik hodisalar» ko'rinishlar, xolatlarni xis qila olish, qabul qila olish, baholay olish kobiliyatlarini shakllantirish shuniigdek, pjodiyotda faol ishtirok etish.

**Tarbiyalash uslublari** (metodlari)- katta yoshdagilar bilan bolalar o'rtasidagi pedagogik, aylan o'ylab ko'rilib, ma'lum maqsadga yo'naltirilgan ta'sirlarining jamiyat tomonidan shart sifatida qo'yilgai usullari bo'lib, bolalik davri, faoliyati, muloqoti, munosabatlarini tashkil etishga yordam beradi, ularning faolligini rag'batlantiruvchi xamda xatti-harakatlarini boshqarish asoslari himsoblanadi.

**3. Kasbiy pedagogika mazmunini belgilovchi asosiy ilmiy yo'nalishlar: o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi pedagogikasi, oliy ta'lim pedagogikasi, androgogika-kattalarni o'qitish pedagogikasi. "Kasbiy pedagogika" fanining boshqa fanlar bilan aloqalarini o'rganish.**

Tarixiylik tamoyili har qanday fan rivojlanishining zarur tamoyili hisoblanadi. Zero o'tmishni hozirgi davr bilan qiyoslash faqat hozirgi hodisalarning asosiy rivojlanish bosqichlarini yaxshi kuzatib borishga yoki o'tmishning bebaho tajribasi hamda erishilgan yutuqlardan foydalanishga yordam berib qolmay, shu bilan birga, bu sohada xatolarga yo'l qo'yishdan saqlaydi va kelajakka yo'naltirilgan amaliy takliflar, maqsadli izlanishlarni amalga oshirishga ko'p darajada asos bo'ladi. Jamiyat hayotini qayta qurish, o'sib kelayotgan yosh avlodni shuningdek, hamma mehnatkashlar tabaqalarini tarbiyalashni kuchaytirishni talab etadi. Bunday sharoitda Kasbiy pedagogikaning tadqiqot sohalari doirasi kengayadi.Xozirgi kunda Kasbiy pedagogikani asosiy tarmoqlari sifatida kuyidagilarni keltirib utamiz.

**YOsh davrlari Kasbiy pedagogikasi** mazkur guruhlar bilan olib boriladigan tarbiyaviy-tashkiliy ishlarning qonuniyligini tadqiq etadi hamda eng avvalo ularni tarbiyalanuvchilarning O'quv muassasalari shart-sharoitlarida amalga oshirish dasturini ishlab chiqadi.

**Katta yoshdagilar Kasbiy pedagogikasida** oliy o'quv yurti shart-sharoitlarida yoshlarni tarbiyalashning nazariy masalalari va metodikasini ishlab chiqadigan Kasbiy pedagogika tarmog'i sifatida oliy O'quv yurti Kasbiy pedagogikasining shakllanayotganligi, uning aniqlashib borayotganligi ko'zga tashlanadi.

Milliy armiyamiz uchun mutaxassislar tayyorlaydigan harbiy o'quv yurtlarida yoshlarga ta'lim berish hamda tarbiyalash muammolari bilan **harbiy Kasbiy pedagogika** sohasi shug'ullanadi.

Bulardan tashqari **oila Kasbiy pedagogikasi** bugungi kundagi dolzarb vazifalardan birini tashkil etib, oilalarda, oila markazlarida, mahallalarda, jamoat tashkilotlarida, oila-nikoh muassasalarida amalga oshirilayotgan tadbirlarda namoyon bo'ladi.

Umumiy Kasbiy pedagogikada tarbiyalanuvchilar orasida mafkuraviy targ'ibot va madaniy ma'rifiy ishlar ham o'ziga xos tarmoqlariga egadir. Bu mehnatkashlarni tarbiyalash ishlariga munosib hissa qo'shadi va belgilangan pedagogik g'oyalarga suyanadi. Kasbiy pedagogika fanining hamma tarmoqlari o'zining turli rivojlanish, taraqqiyot bosqichlariga egadir: ularning ayrimlari aniq shakllanib bo'lgan va etarli darajada keng ishlab chiqilgan boshqalari o'zining shakllanish jarayonini boshdan kechirmoqda (masalan, oliy O'quv yurti muassasasi Kasbiy pedagogikasi, ishlab chiqarish Kasbiy pedagogikasi) ba'zi bir tarmoqlar Kasbiy pedagogikasining ajralib chiqishi endigina boshlanmoqda. Umumta'lim O'quv yurtlarida emas, balki yordamchi O'quv yurtlarida shug'ullanishlari mumkin bo'lgan shaxslar ya'ni, ko'rish, eshitish, so'zlash a'zolarida kamchiliklari bo'lgan shaxslarni mehnat faoliyatiga tayyorlash, tarbiyalash va ta'lim berishning o'ziga xos tomonlarini tadqiq etuvchi fanlar Kasbiy pedagogika fanining maxsus guruhini tashkil etadi. Kasbiy pedagogikaning bu maxsus tarmoqlari defektologiya yoki maxsus guruhga birlashtirilgan.

**Defektologiya fanlari** o'z navbatida alohida mustaqil bo'lgan tarmoqlarga bo'linadi:

**SurdoKasbiy pedagogika** - kar va gung tarbiyalanuvchilar ta'lim-tarbiyasi masalalari bilan;

**TifloKasbiy pedagogika** - ko'zi ojiz tarbiyalanuvchilar ta'lim-tarbiyasi bilan;

**OligofrenoKasbiy pedagogika** - aqli ojizlar ta'lim- tarbiyasi bilan shug'ullanadi.

Bunday ilmiy ishlar bilan shug'ullanadigan institutlar Respublikamizda turli tavsiyalar berish, metodikani ishlab chiqish bilan bir qatorda ilmiy izlanishlar, tajriba almashinish bilan ham samarali tadbirlarni olib borishadi.

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Kasbiy pedagogika universitetida maxsus tashkil etilgan Defektologiya fakul'tetida munosib mutaxassislar tayyorlanayotganligi fikrimizning dalilidir.

Keyingi yillarda, oila pedagogikasi, kasb-hunar ta'limi pedagogikasi, harbiy pedagogika, sport pedagogikasi kabilar shakllanmoqda. Pedagogika mustaqil fan sifatida shakllanadi va shakllanmoqda. Ammo shaxs kamoloti bilan bog'liq muammolarni hal etishda boshqa fanlar bilan hamkorlik qiladi.

## **ADABIYOTLAR RO'YXATI**

### **I. O'zbekiston Respublikasi qonunlari.**

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: O'zbekiston, 2009. – 40 b.
2. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi // Oliy ta'lim Me'yoriy hujjatlari – T.: “Sharq”, 2001. – B. 18-52.
3. “Ta'lim to'g'risida” O'zbekiston Respublikasining Qonuni // Oliy ta'lim Me'yoriy hujjatlari . – T.: “Sharq”, 2001. – B. 3-18.

### **II. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari**

4. Mikrofirmalar va kichik korxonalarni rivojlantirishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 20 iyundagi Farmoni // Xalq so'zi gazetasi. – 21.06.2005. – №116.
5. Bozor islohotlarini chuqurlashtirish va iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish sohasidagi ustuvor yo'nalishlar amalga oshirilishini jadallashtirish chora tadbirlari to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 14 iyundagi Farmoni // Xalq so'zi gazetasi. – 15.06.2005. – №139.
6. Tadbirkorlik sub'ektlarini huquqiy himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 14 iyundagi Farmoni // Xalq so'zi gazetasi. – 15.06.2005. – №112.

### **III. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari va O'zbekiston Respublikasi vazirliklarining huquqiy- me'yoriy hujjatlari**

7. Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002 yil 7 iyundagi qarori // Xalq so'zi gazetasi. – 08.06.2002. – №108.
8. Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi 343-sonli qarori // Ma'rifat gazetasi. – 17.08.2001. – №121.
9. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun darsliklar va o'quv adabiyotining yangi avlodini yaratish to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi 341-sonli qarori // Ma'rifat gazetasi. – 17.08.2001. – №121.
10. 2010 yilgacha bo'lgan davrda o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi pedagog va muhandis pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish dasturi: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 4 oktyabrdagi 400-sonli qarori // Ma'rifat gazetasi. – 05.10.2001. – №221.

#### **IV. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari**

11. Karimov I.A. YUksak ma'naviyat-engilmas kuch. – T.: «Ma'naviyat», 2008. 173 b.
12. Karimov I.A. Jaxon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. -T.: "O'zbekiston". 2009 y.
13. Karimov I.A. Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirishdir: 2009 yilning asosiy yakunlari va 2010 yilda O'zbekistonni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruza // Xalq so'zi gazetasi. – 30.01.2010.
14. Karimov I.A. Mamlakatimizni modernizatsiya qilish va yangilashni izchil davom ettirish – davr talabi: 2008 yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishtirish yakunlari va 2009 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasi majlisidagi ma'ruza // Xalq so'zi gazetasi. – 14.02.2009. – № 33-34 (4696-4697).
15. Karimov I.A. O'zbekiston konstitutsiyasi – biz uchun demokratik taraqqiyot yo'lida va fuqarolik jamiyatini barpo etishda mustahkam poydevordir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 17 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza // Xalq so'zi gazetasi. – 6.12.2009.

#### **V. Darsliklar**

16. Xo'jaev N., Xoshimova M., Hakimova M. va boshqalar. Pedagogika. (darslik) – T.: TDIU, 2007.
17. Nishonaliev U. Tursunov I. «Pedagogika kursi» darslik. T. «O'qituvchi» 2003. – 231 b.
18. Pedagogika professionalnogo obrazovaniya. Pod. red. V.A.Slastenina. Moskva «Akademiya».2004.
19. Bordavskaya N.V., Rean A.A. Pedagogika.-M.: «Piter», 2004
20. Podlaso'y I.P. Pedagogika: Uchebnik. – M.: YUrayt.-Izdat, 2009.
21. Pedagogika. V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mihenko, E.N.Shiyanov. Moskva. «Shkolnaya pressa». 2004.
22. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti (nazariya va amaliyot). Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – T.: "Mehnat", 2004. – 672 b.
23. Psixologiya menedjmenta: Uchebnik. G' Pod red. G.S.Nikiforova- 2-e izd. dop. i pererab. – SPb.: Piter, 2004. – 693 s.

#### **VI. O'quv qo'llanmalar**

24. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning "Mamlakatimizni modernizatsiya qilish va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etish – ustuvor maqsadimizdir" hamda "Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirishdir" nomli ma'ruzalarini o'rganish bo'yicha O'quv-uslubiy majmua. – Toshkent: Iqtisodiyot. – 2010. – 340 b.
25. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.Karimovning "Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari" asarini o'rganish bo'yicha o'quv qo'llanma: Tuzuvchilar: B.YU.Xodiev,

- A.Sh.Bekmurodov, U.V.G'ofurov, B.K.To'xliev. – T.: TDIU, 2009. – 120 b.
26. Ziyomuhammadov B. va b. Ma'naviyat asoslari. – T.: «O'zbekiston milliy entsiklopediyasi», 2000.
27. Abdullaev YO., Karimov F. Kichik biznes va tadbirkorlik asoslari. T.: «Mehnat», 2000. – 349 b.
28. G'ulomov S.S. Tadbirkorlik va kichik biznes. T.: «Sharq», 2002.
29. Tojiboeva D., Xo'jaev N. Iqtisodiy pedagogika. O'quv qo'llanma. – T.: «Fan va texnologiya», 2008. – 255 b.
30. Tojiboeva D. Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma- T.: «Fan va texnologiya», 2007. – 511 b.
31. Bakirova G.X. Psixologiya effektivnogo strategicheskogo upravleniya personolom: useb.posobie.– M.: YUNITI-DANA, 2008.
32. Peregudov L.V., Saidov M.X. Oliy ta'lim menejmenti va iqtisodiyoti. T.: 2002. – 191 b.
33. Podlaso'y I.P. Pedagogika: Uchebnik. – M.: YUrayt.-Izdat, 2009.
34. Tojiboeva D. Iqtisodiyot nazariyasi fanini o'qitish metodikasi. T.: «Moliya», 2003. – 181 b.
35. Shodmonov Sh.Sh., Alimov R.H., Jo'raev T.T. Iqtisodiyot nazariyasi. T.: «Moliya», 2002. – 444 b.
36. Hakimova M.F. Zamonaviy iqtisodchining shaxsi. O'quv qo'llanma. – T.TDIU, 2007. – 154 b.
37. Hakimova M., YUlchieva G. Zamonaviy iqtisodchining shaxsi. O'quv qo'llanma. – T.TDIU, 2010. – 197 b.
38. Xo'jaev N., Hasanboev J. Iqtisodiy pedagogika. T.: TDIU, 2002. -127 b.
39. Raximov B.H va b. Pedagogik texnologiyalar sxemalarda.- T.:Fan va texnologiyalar, 2009.
40. Abdalova S, Mavlyanov A. Mustaqil ta'limni tashkil etish texnologiyasi.- T.: Fan va texnologiyalar, 2009.
41. Bekmuradov A.Sh, Golish L.V i dr. Sovremenno'e texnologii obucheniya.- T.: TGEU, 2009g.
42. Xodjiev K.N. Proektnaya texnologiya obucheniya v vuze. - T.:TGEU,2009.

## **VII. Statistika to'plamlari ma'lumotlari**

43. Investitsii respubliki Uzbekistan 2009. Statisticheskii sbornik. – T.: Goskomitet RUz po statistike, 2009. – 148 s
44. Promo'shlennost respubliki Uzbekistan 2009. Statisticheskii sbornik. - T.: Goskomitet RUz po statistike, 2007. – 156 s.
45. Selskoe xozyaystvo Uzbekistana 2009. Statisticheskii sbornik. – T.: Goskomitet RUz po statistike, 2009. – 160 s

## **VIII. Internet saytlari**

46. [www.gov.uz](http://www.gov.uz) – O'zR VM va Prezidentining qaror va farmoyishlari.
47. <http://www.edu.uz> – O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining

rasmiy veb sayti.

48. <http://vak.uz> – O'zR OAKning rasmiy veb sayti.
49. <http://www.tseu.uz> – TDIU ning rasmiy veb sayti.
50. [www.narxoz.biz.uz](http://www.narxoz.biz.uz) – TDIU veb sayti.
  
51. Karimov I. A. "Barkamol avlod orzusi"-T: 1999 yil.
52. Obhaya i professional'naya pedagogika. Pod red. V.D.Simonenko. – M.: Ventana-Graf, 2005. – 368 s.
53. Professional'naya pedagogika. Pod red. S.YA.Bato'sheva. – M.: Assots. «Professional'noe obrazovanie», 1999. s 505.
54. Fokin YU.G. Teoriya i texnologiya obucheniya. Deyatel'nostno'y podxod. – M.: Akademiya, 2007. – 240 s.
55. Ustemirov K., Shametov N.R., Vasil'ev I.B. Professional'naya pedagogika. – Almato': 2005, - 432 s.
56. Osmolovskaya I.M. Didaktika. – M.: Akademiya, 2006. – 240 s.
57. Selevko G.K. Sovremenno'e obrazovatel'no'e texnologii. – M.: 1998.
58. <http://www.ziyo.net>
59. <http://www.bilimdon.ru>
60. <http://www.bilimdon.uzG'uzb>
61. <http://www.edunet.uz>
62. <http://technol.studentu.ru>
63. <http://www.ptechology.ru>